

Källkritik som en del av översättaren:s arbete

Romuald Dalodiére

PhD-student inom avdelningen för skandinaviska språk

Fakultet för översättning och tolkning

Mons Universitet

Innehåll:

1. Kontext
2. Preliminära anmärkningar
3. Källorna:s trovärdighet
4. Att utnyttja källor och resurser
5. Två vanliga, dock motsatta källor : Wikipedia och IATE
6. Terminologiuppsats i Mons
7. Sammanfattning och diskussion
8. Workshop

1. Kontext

Innehåll:

1.1 Mons universitet

1.2 Översättningsstudier i Mons

1.3 Undervisning i terminologi

1.1 Mons universitet

- Mons : Belgien:s tionde största stad
- Ligger i Vallonien (fransktalande)
- Vid gränsen med Frankrike
- 7 fakultet varav « Faculté de traduction et d'interprétation » (Fakultet för översättning och tolkning)

1.2 Översättningsstudier i Mons

	Anglais	Allemand	Néerlandais	Espagnol	Danois	Italien	Russe	Arabe	Chinois
Anglais		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Allemand	✓		✓	✓	✓		✓		
Néerlandais	✓	✓		✓	✓				
Espagnol	✓	✓	✓				✓		

- Studenterna väljer en kombination av två främmande språk bland arabiska, danska, engelska, italienska, kinesiska, nederländska, ryska, spanska och tyska
- Inte alla kombinationer är möjliga : t.e. kan danska bara kombineras med engelska, nederländska och tyska
- Danskan : enda skandinaviskt språk som erbjuds bland språkparen från år 1
 - Svenska och norska finns som valfria språk från år 3 (max. 3 terminer)

1.2 Översättningsstudier i Mons

Kandidatprogram i
översättning och tolkning
(180 hp)

Masterprogram i
facköversättning (120 hp)

Masterprogram i
interkulturell
kommunikation (120 hp)

Masterprogram i tolkning
(120 hp)

Forskningsprogram
(120 hp)

- Kandidatprogram : blandning av språkkurser och generella kurser (franska och allmänbildning). Generella kurser : gemensamma för alla studenter
- Masterprogram : studenterna väljer en specialisering
- Terminologi ingår i alla specialiseringar (hösttermin i första år på Masternivå)
- Terminologi hör till «språkkurser», dvs att studenterna får två terminologikurser (en för varje språk de lär sig)

1.3 Undervisning i terminologi

- Olika val eller strategier beroende på lärarna
- Min egen synpunkt bygger på min egen (och för tillfället tämligen kort) erfarenhet
 - Missnöjd med hur det gick till förra året (begreppssystem)
 - Mål nr.1: undervisa terminologi som anpassas helst till översättare snarare än terminologer
 - Mål nr.2: anpassa kursen även till studenterna som har specialisering inom interkulturell kommunikation

- Major pitfalls :
 - Höstterminen är inte slut ännu (work in progress)
 - Inga studenter som valde Masterprogrammet i facköversättning i år!

2. Preliminära anmärkningar

2. Preliminära anmärkningar

- Översättare är inte terminologer (redskap, metoder, resurser...)
- Konfronteras med den «terminologiska utmaningen» i sitt dagliga arbete
- Ojämlighet mellan översättarna
- Kan man alltid specialisera sig med tiden? Källspråken:s roll för översättaren
- Översättning är lite mer än bara slå upp ord i en ordbok: ur denna perspektiv har Internet hjälpt oerhört mycket att få tillgång till information på källspråk och målspråk... Men har också gjort det ännu viktigare att vara försiktig med terminologi...
- Sammanfattningsvis: bra källor lär vara grunden för ett effektivt översättningsarbete

3. Källorna:s trovärdighet

Innehåll:

3.1 Inledning

3.2 Källorna:s ursprung

3.3 Källorna:s ålder

3.4 COTSOES rekommendationer

3.5 Sammanfattning

3.1 Inledning

- Att en källa inte är trovärdig betyder inte att den information den innehåller är fel – och omvänt
 - Konsekvenser för hur man borde söka information
- En papperkälla är varken sannare eller falskare än en Internetkälla
 - En term bedöms inom ett visst område (skillnad mellan «EPDM» för lekplatser och «EPDM» som takprodukt [*Ethylene Propylene Diene Monomer*])

3.2 Källorna:s ursprung

Ta reda på varifrån information kommer:

- Geografiskt
 - «Mutuelle» i Frankrike VS Belgien
- «Författningsmässigt»
 - Ensam författare eller grupp av experter?

3.3 Källorna:s ålder

Ta reda på när källan skrevs: termerna utvecklar sig med tiden

- De kan ersättas med nya termer
 - Franska «Gaz carbonique» ersattes med «dioxyde de carbone» inom vetenskapligt område (koldioxid)
- Olika termer konkurrerar med varandra

3.4 COTSOES rekommendationer

COTSOES (*Conference of Translation Services of European States*) rekommenderar det följande när man ska analysera våra källor:s trovärdighet:

- a specialist document is generally more reliable than a general one;
- a specialist document in the original language is often more reliable than its translation;
- a report in a technical journal is usually more reliable than an article on the same subject in a weekly or daily newspaper;
- an official normative text is more reliable and, above all, more binding than an official non-normative text;
- a specialist document that relates primarily to the subject field of the concepts to be investigated is more reliable than a specialist document that only deals with the subject in passing;
- specialist authors are most reliable in their mother tongue;
- information is more reliable when it is confirmed by several independent sources.

3.5 Sammanfattning

Med tanke på allt det här och särskilt på COTSOES sista rekommendation («*information is more reliable when it is confirmed by several independent sources*»...

➤ «Kan en källa vara 100% trovärdig?»

4. Att utnyttja källor och resurser

Innehåll:

4.1 Inledning

4.2 Terminologiska och icke-terminologiska källor

4.3 Daniel Gile:s «funktionella variabler»

4.4 Institutionella källor

4.1 Inledning

En stor mängd källor hjälper med:

- Terminologi
- Fraseologi
- Förhållande mellan termerna / begreppen

Man översätter bara det man förstår!

4.2 Terminologiska och icke-terminologiska källor

Två typer av källor :

- Terminologiska källor
 - Skapas av terminologisk grund:
 - Ordböcker, ordlistor, glossarier, terminologiska databaser mm.
- Icke-terminologiska källor
 - Skapas inte av terminologisk grund men innehåller fackspråk
 - Vetenskapliga böcker eller artiklar, handböcker, doktoravhandlingar, andra databaser (t.e. databaser som ni har tillgång till som studenter från Lunds Universitet : American Film Institute Catalog, European Pharmacopoeia, Elsevier eLibrary...)

Vilka är bäst?

4.3 Daniel Gile:s «funktionella variabler»

Daniel Gile (1994) listar 5 variabler: «funktionella variabler» som påverkar hur nyttig en källa egentligen är:

1. Existens
 - Terminologiska källor finns inte alltid
2. Extern tillgång
 - Tillgång till själva källan
3. Intern tillgång
 - Tillgång till information inom källan
4. Fullständighet
 - Hur mycket information som finns inom en enda källa
5. Trovärdighet
 - Författaren:s kunskap
 - Närhet mellan källan och texten
 - Källan:s ålder

4.4 Institutionella källor

Det finns en massa olika institutionella källor, beroende på varje översättare:s källspråk och målspråk:

- Internationella källor: FN, EU, OECD
- Nationella källor: Statistiska centralbyrå, Riksdagen, Landsorganisationen...
- Hemsidan av företag vars område är det samma som det som gäller vår text

Observera dock att de där institutionerna möjligen har en egen terminologi som inte nödvändigtvis passar den text ni översätter – som vi ska se om en liten stund

5. Två motsatta källor: Wikipedia och IATE

Innehåll:

- 5.1 Wikipedia: inledning
- 5.2 Wikipedia som källa inom terminologi
- 5.3 IATE: inledning
- 5.4 IATE: ett exempel
- 5.5 IATE : se upp för harmonisering
- 5.6 «Hur tillförlitliga är termerna i IATE?»

5.1 Wikipedia: inledning

- Förmodligen studenterna:s bästa vän
- Spännande och flerspråkigt ressur
- Är Wikipedia en pålitlig källa?
 - Oenighet om Wikipedia mellan lärarna och studenterna (i Belgien och Frankrike i alla fall)?
 - Flera studier som argumenterar för Wikipedia:s trovärdighet (Meishar-Tal 2015, Casebourne *et al.* 2012...)
 - Samt andra studier som visar att lärarna använder sig av Wikipedia fast de avråder sina studenter från att göra det (Dooley 2010, Eijkman 2010)

5.2 Wikipedia som källa inom terminologi

Hur ska man betrakta Wikipedia inom översättararbetet?

- Wikipedia ska inte betraktas som trovärdig
 - Vem skrev artikeln? Vilken skola tillhör den som skrev, inom vilket geografiskt eller vetenskapligt område gäller termerna?
 - Hur ska man hänvisa till artiklar som ändrar sig?
 - Artiklarna är ofta korta och inte lika ingående som vetenskapliga artiklar eller sidor
 - Fraseologi: Wikipedia:s stil har kritiserats (Casebourne *et al.*, 2012)
- Wikipedia hjälper inte att ifrågasätta det man läser
 - Nyttigt att dubbelkolla information
 - Att använda sig av olika källor ger en bredare bild av området
- En bra *starting point*: hjälper med att komma igång med terminologisökning
 - Bra artiklar hänvisar själv till källor
 - Flerspråkiga artiklar kan fungera som ledtråd till sökningen
- Wikipedia duger inte som definitiv och enda källa

5.3 IATE: inledning

- *Interactive Terminology for Europe*: EU:s terminologiska databas
- Uppgifterna läggs in av språktjänsterna från EU: experter som använder sig av termerna själv
- Ungefär 8,5 millioner termer på 25 europeiska språk (inkl. latin)
- Finns på <http://iate.europa.eu/>

5.3 IATE: inledning

Området

Term på källspråk

Anchor language

Term på målspråk

Tillförlitlighetsvärde

Termhänvisning

Kontext (saknas här)

Kommentar

Termkommentar

Definition

Source Language	Target Language	Reliability	Actions	Context
sv	late	★★★	@ L T	COM
da	Interaktiv Terminologi for Europa	★★★	@ ? L	COM
en (Anchor)	Inter-Active Terminology for Europe	★★★★ (preferred)	@ ? L	COM
	Inter-agency terminology exchange	★★★ (obsolete)	@ ? L	COM
fr	Terminologie interactive pour l'Europe	★★★★	@ ? L	COM
mul	IATE	★★★★	@	COM

5.4 IATE: ett exempel

Fråga: om termerna läggs in av språkexperter, terminologer, översättare mm., betyder det att termerna alltid är riktiga och kan användas utan att dubbelkolla? Kan man lita blint på en sådan här källa?

Eller som sagt förut: « Kan en källa vara 100% pålitlig? »

5.4 IATE: ett exempel

- Gå på <http://iate.europa.eu/>
- Välj danska som källspråk
- Välj svenska som målspråk
- Slå upp «*ejendomsværdiskat*»

5.4 IATE: ett exempel

Ni borde få följande träff:

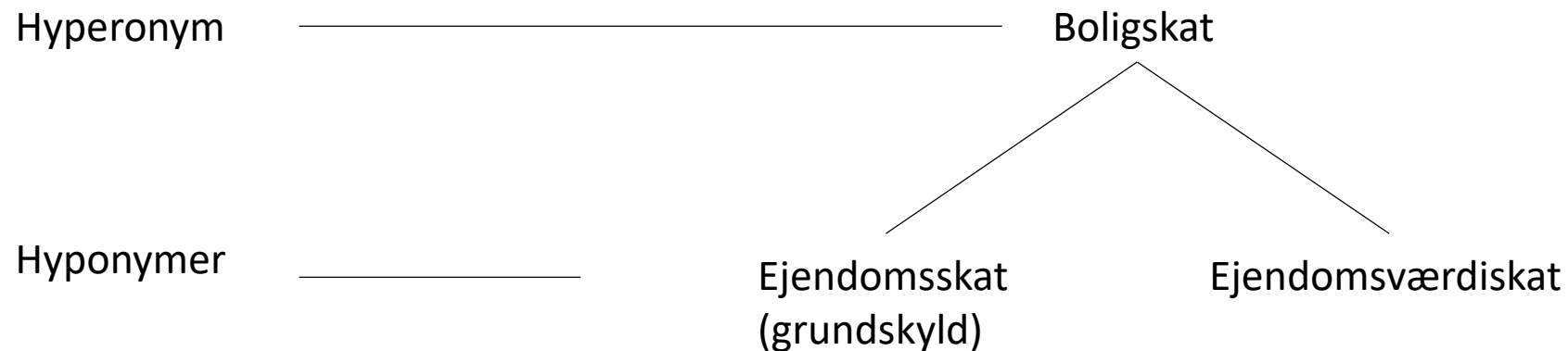
★ 1239430					
skatteväsen (2446) [FINANSER]					COM
da	ejendomsværdiskat og ejendomsskat	★★★			COM
sv	fastighetsskatt	★★★			COM

1. Vad är det för skillnad mellan *ejendomsværdiskat* och *ejendomsskat*? Vad beskattas och vem betalas skatten till? (ni ska använda er av pålitliga källor! 😊)
2. Vad hänvisar «fastighetsskatt» till på svenska?

5.4 IATE: ett exempel

1. Enligt Skatteministeriet (<https://www.skm.dk/aktuelt/temaer/boligskat-og-de-offentlige-ejendomsvurderinger>):
«*Danske boligejere betaler to typer boligskat, ejendomsværdiskat og grundskyld*»

Härifrån kommer följande begreppssystem:

Ejendomsskat/Grundskyld: skatt på jorden, betalas till kommunen

Ejendomsværdiskat: skatt på hela egendomen, betalas till staten

5.4 IATE: ett exempel

2. Enligt Skatteverket (<https://www.skatteverket.se/privat/fastigheterochbostad/fastighetsavgiftochfastighetsskatt>):
«Fastigheter med bostäder som är färdigbyggda har kommunal fastighetsavgift. Nybyggda bostadshus är befriade från fastighetsavgift. Fastigheter som inte innehåller färdigbyggda bostäder har statlig fastighetsskatt.»

Och så har man:

(SV) Fastighetsavgift: skatt på färdigbyggda fastigheter, betalas till kommunen

(SV) Fastighetsskatt: skatt på obebyggda fastigheter eller småhus under nyuppförande, betalas till staten

(DA) Ejendomsskat/Grundskyld: skatt på jorden, betalas till kommunen

(DA) Ejendomsværdiskat: skatt på hela egendomen, betalas till staten

Det saknas ekvivalens mellan «*Ejendomsskat og ejendomsværdiskat*» å ena sidan, och «Fastighetsskatt» å andra sidan. I Danmark betalas bägge skatterna medan bara en av de två betalas i Sverige – beroende på bostadsstatus.

5.5 IATE: se upp för harmonisering

Fast «*Ejendomsværdiskat og ejendomsskat*» översätts av IATE till «FastighetsSkatt» på svenska, har de två begreppen olika betydelser.

Hur kan det komma sig?

5.5 IATE: se upp för harmonisering

Bara för att man slog upp «ejendomsværdiskat og ejendomsskat» betyder inte att det var ursprungliga uttrycket på källspråk, och «fastighetsskatt» dess översättning. Jämför:

★ 1239430			
skatteväsen (2446) [FINANSER]			COM
da	ejendomsværdiskat og ejendomsskat	★★★	COM
sv	fastighetsskatt	★★★	COM

Källspråk : danska

★ 1239430			
skatteväsen (2446) [FINANSER]			COM
sv	fastighetsskatt	★★★	COM
da	ejendomsværdiskat og ejendomsskat	★★★	COM

Källspråk : svenska

Anchor language

★ 1239430			
skatteväsen (2446) [FINANSER]			COM
 en	property tax	★★★	COM
	land tax	★★★	COM
da	ejendomsværdiskat og ejendomsskat	★★★	COM
sv	fastighetsskatt	★★★	COM

Källspråk : engelska

5.5 IATE: se upp för harmonisering

2013 hade 81% av alla de europeiska texter som översattes engelska som källspråk (Generaldirektoratet för översättning vid den Europeiska Kommissionen, 2013).

- «Anchor language» visar att «*Ejendomsværdiskat og ejendomsskat*» och «*Fastighetssskatt*» är översättningar från engelskan
- översättarna ansåg att det med tanke på kontexten gick bra att använda de där termerna – även om de saknar formell motsvarighet.
- Inom en europeisk kontext räcker det att använda sig av ett mer generellt begrepp.

Det låter rimligt om man slår upp «ejendomsværdiskat» hos <http://eur-lex.europa.eu> (Googla « site:eur-lex.europa.eu "ejendomsværdiskat" »): 16 träffar på danska (samt 3 på tyska), med många dubletter (8 enstaka träffar)

Det samma gäller om man slår upp «fastighetsavgift» (« site:eur-lex.europa.eu "fastighetsavgift" »): 51 träffar, fast med så många dubletter att det ännu en gång blir bara 8 enstaka träffar

Jämför med «ejendomsskat» (531 träffar) och «fastighetssskatt» (725 träffar)

5.5 IATE: se upp för harmonisering

Vad kan ha hänt med «ejendomsværdiskat» eller «fastighetsavgift»?

- Harmonisering (förminskning eller borttagande av mindre skillnader mellan två eller mer begrepp. Inom en flerspråkig kontext ska det leda till att benämna ett begrepp med hjälp av termer som innehåller identiska eller **nästan** identiska egenskaper (Voltmer & Randier, 2008)).

Det är precis vad man kan anta hända med «ejendomsværdiskat» och «fastighetsavgift»: termerna:s egna egenskaper på danska respektive svenska är inte viktiga på en europeisk skala.

- Ser man närmare på de europeiska texter som använder sig av de där termerna kan man konstatera att de antingen gäller just Danmark respektive Sverige, eller att termerna i fråga används till att benämna ett specifikt begrepp från ett givet land som är särskilt viktigt i texten.

5.5 IATE: se upp för harmonisering

Sammanfattning:

IATE: en databas som används först och främst inom ett europeiskt område.

Det betyder att man ska akta sig för hur olika termer översatts: de kanske har en mer precis definition i andra förhållanden, men då termerna ska harmoniseras för EU är det helt möjligt att översätta: «*Fritagelserne for **ejendomsskat** og lokale skatter udgør statsstøtte i henhold til artikel 107, stk.1*»

Med

«*Befrielse fra **fastighetsskatt** och lokala skatter är statligt stöd i den mening som avses i artikel 107.1*»
(Kommissionen:s beslut 2012/321/EU, stk.378)

Men inte när det är lokala förhållanden som gäller:

«*I dag beskatter vi boliger gennem **grundskyld** og **ejendomsværdiskat**. Grundlaget for **grundskylden** er jordværdien, mens **ejendomsværdiskatten** betales af hele ejendomsværdien, dvs. summen af værdien af jorden og bygningen.*» (De Økonomiske Råd, « Stop skattestoppet på boligskatterne», <https://dors.dk/oevrige-publikationer/kronikker-artikler/stop-skattestoppet-paa-boligskatterne>)

5.6 «Hur tillförlitliga är termerna i IATE?»

« Det beror på. En del av materialet i IATE är väldigt gammalt och har aldrig kontrollerats ordentligt, och då är kvaliteten utan tvekan lägre än vad man skulle önska sig. En del av materialet är nytt och resultatet av omfattande efterforskningar av terminologer och anlitade experter. Och naturligtvis finns det mycket mellan dessa ytterligheter.

Det är därför viktigt att du bedömer varje lösning utifrån dess egna förutsättningar. En enskild term med ett lågt tillförlitlighetsvärde utan ytterligare information bör förmodligen inte tas för mer än vad den är. Å andra sidan kan du antagligen lita på en term som åtföljs av en definition och som underbyggs av gedigna referenser och andra metadata. Använd ditt eget omdöme och de här råden när du bedömer termers tillförlitlighet. »

http://iate.europa.eu/faq/IATE_FAQ_SV.htm

6. Masteroppsats i terminologi på Mons universitet

6. Masteruppsats i terminologi

❖ *Mund*

- ❖ At få **munden** på gled (fam.) Att få **munnen** på gled Die **Zunge** lösen Délier la **langue**
(voir aussi **tung**)
☞ Commencer à parler
- ❖ At have en dårlig smag i **munden** Att ha en dålig smag i **munnen** Einen bitteren Geschmack auf der **Zunge** haben Avoir la bouche amère
☞ Avoir un goût d'amertume dans la bouche
- ❖ At holde **munden** / at beholde for sin egen **mund** (voir aussi **læbe**) Att hålla **munnen** Den **Mund** halten Tenir sa **langue**
☞ Garder un secret
- ❖ At holde **tungen** lige i **munden** (→**tunge**)

Marie-Claude Torlet, 1999

6. Masteruppsats i terminologi

Карат	Carat	Carat	[Minéralogie] — (Unité de mesure), n. m., [du grec keration, tiers de l'obole] 1) Unité de masse utilisée en joaillerie ; variable selon les époques et les lieux, elle est actuellement fixée à 0,2 g (carat métrique). 2) Proportion d'or dans un alliage comptée en vingt-quatrièmes, un alliage avec une moitié d'or titre 12 carats : l'or pur titre 24 carats. Source : FOUCAULT A., RAOULT J.-F., Dictionnaire de Géologie — 7e édition, Paris, Éditions Dunod, 2010.
Карбид	Carbure	Carbide	[Chimie] — (Composé), n. m., Nom générique des composés binaires contenant du carbone. Dans le cas de l'hydrogène, on dit plus spécialement hydrocarbure. ; Nom vulgaire du carbure de calcium C_2Ca . Source : DUVAL C., DUVAL R., Dictionnaire de la chimie et de ses applications : 3e Édition, Paris, Éditions Technique et Documentation, 1978.
Карбонадо	Carbonado	Carbonado	[Minéralogie] — (Variété diamantaire), n. m., Variété de diamant finalement cristallin formant des agrégats arrondis de couleur noire impropre à la joaillerie, mais utilisé industriellement. Source : FOUCAULT A., RAOULT J.-F., Dictionnaire de Géologie — 7e édition, Paris, Éditions Dunod, 2010.
Карбонат	Carbonate	Carbonate	[Minéralogie] — (Variété minérale), n. m., Minéral caractérisé par l'ion $(CO_3)^{2-}$. Ces minéraux sont nombreux, mais seuls trois d'entre eux sont abondants. La calcite $CaCO_3$, [...] L'aragonite $CaCO_3$ [...] La dolomite $(Ca, Mg)(CO_3)_2$ [...] Source : FOUCAULT A., RAOULT J.-F., Dictionnaire de Géologie — 7e édition, Paris, Éditions Dunod, 2010.

7. Sammanfattning

Innehåll:

7.1 Sammanfattning

7.2 Bibliografi

7.3 Diskussion

7.1 Sammanfattning

- En översättare är inte en terminolog
- Terminologi är ett forskningsarbete
- Terminologi är viktigt, inte bara för terminologer och översättare
- Källkritik blir alltmer relevant idag
- Trovärdighet betyder inte riktighet

7.2 Bibliografi / referenser

- CASEBOURNE, I., *et al.*, « Assessing the accuracy and quality of Wikipedia entries compared to popular online encyclopaedias », Epic, Brighton, UK
- CHARPY, J.-P., « Medical terms that tell a story: a cross-cultural approach to the history of medicine », communication à l'occasion du 39e colloque du GERAS, 17 mars 2018, Université de Mons
- DOOLEY, P., « Wikipedia and the two-faced professoriate », Proceedings of the 6th International Symposium on Wikis and Open Collaboration WikiSym 10, 2010
- EIJKMAN, H., « Academics and Wikipedia Reframing Web 2.01 as a disruptor of traditional academic power-knowledge arrangements », Campus-Wide Information Systems, Vol. 27 No. 3, 2010, pp. 173-185
- GILE, D., « Les outils documentaires du traducteur », Palimpsestes, 8, 1994
- LAGARDE, L., *Le traducteur professionnel face aux textes techniques et à la recherche documentaire*, Université Paris III – Sorbonne Nouvelle, thèse soutenue le 10 septembre 2009
- MADSEN, B. N., *Terminologi – principper og metoder*, København, Gads Forlag, 1999
- MEISHAR-TAL, H., « Teachers' use of Wikipedia with their Students », Australian Journal of Teacher Education, vol. 40, issue 12, 2015
- RANDIER, C., VOLTMER, L., « Décrire et prescrire : l'harmonisation de la terminologie juridique multilingue », LIDIL, 38, 2008, pp. 33-52
- SCHNEIDER, C., « Détermination des probabilités de survie des néologismes spécialisés en anglais et en français de la médecine : une perspective diachronique », communication à l'occasion du 39e colloque du GERAS, 17 mars 2018, Université de Mons

7.2 Bibliografi / referenser

- Commission européenne: « Traduction et multilinguisme » (2014)
http://publications.europa.eu/resource/ellar/e0770e72-afa1-4971-8824-6190512537dc.0008.02/DOC_1
- COTSOES: *Recommendations for terminology work* (2003)
http://www.cotsoes.info/sites/default/files/CST_Recommendations_for_Terminology_Work.pdf
[En nyare version (2014) finns, men på franska bara]
- IATE : <http://iate.europa.eu>
- Wikipedia : <https://www.wikipedia.org/>

7.3 Diskussion

Frågor eller anmärkningar?

Tack för uppmärksamhet!

Romuald.dalodiere@umons.ac.be